
Anmälningar och notiser

Etnografiska perspektiv på assisterad befruktning: Global form och lokala variationer

Michi Knecht, Maren Klotz och Stefan Beck (red.), *Reproductive Technologies as Global Form: Ethnographies of Knowledge, Practices and Transnational Encounters*, Frankfurt & New York: Campus Verlag, 2012.

Humboldtetnologerna Michi Knecht, Maren Klotz och Stefan Beck har redigerat en nyutkommen antologi med titeln *Reproductive Technologies as Global Form: Ethnographies of Knowledge, Practices and Transnational Encounters*. Bokens röda tråd, reproduktiva teknologier som global form, fungerar som ett sammanhållande tankespår för tret-

ton kapitel, varav samtliga undersöker varsin specifik "lokal variation" på denna globala företeelse.

Sarah Franklin konstaterar just i ett av de inledande kapitlen att det faktum att vi nu lever i en tid "efter IVF" inte bara innebär att vi rent historisk-kronologiskt tidsmässigt lever "efter" världens första lyckade IVF-försök; den första "IVF-bebisen" föddes 1978. Hon menar också att detta faktum medför något mycket mer grundläggande än så, nämligen att IVF har utgjort förutsättningen för en total transformation av vår förståelse av mänsklig reproduktion – på ett globalt plan.

I Klotzs och Knechts kapitel behandlas mer specifikt hur "IVF som global form" utspelar sig på den Europeiska arenan, bland annat i form av samtida och sinsemellan motstridiga tendenser mot å ena sidan en ökad harmonisering inom EU-området, och å andra sidan en stark tendens att bevara nationella särdrag i lagstiftningen om assisterad befruktning. De diskuterar hur dessa proces-

ser utspelas mot och integreras i en lokal klangbotten, bl.a. i relation till sitt eget fältarbete vid två spermabancker i Berlin.

Att spänningen mellan dessa två tendenser har lett till ett ökat reproduktivt resande inom Europa, inte minst mellan Västeuropa och länder i det forna Östblocket diskuteras av flera av författarna. *Sven Bergmann* skriver insiktsfullt om hur resor för äggdonation ofta styrs av imaginära föreställningar om ett fenotypiskt regionalt förutsägbart Europa. *Michal Nahman* diskuterar utifrån sitt etnografiska arbete i Israel och Rumänien rumänska äggdonatorers position på den globala fertilitetsmarknaden. *Eva-Maria Knoll* har undersökt ungersk fertilitetsvård och funnit att föreställningar om både nation och femininitet spelar roll i rekrytering av äggdonatorer även där.

Andra underutforskade nationella kontexter lyfts fram i bl.a. *Nurbak Polats* diskussion av den turkiska patientorganisationen ÇİDER, som visar hur sammanslut-

ningar av ofrivilligt barnlösa inte bara erbjuder varandra stöd, utan också aktivt genererar ”hopp” – liksom *Zeynep B. Gürtins* kapitel om turkiska fertilitetsläkare som ”gränsagenter” mellan det globala och det lokala. På ett liknande sätt diskuterar *Viola Hörbst* hur reproduktiva teknologier praktiseras lokalt på Mali, särskilt med avseende på lokala variationer av könade ojämlikheter i det större transnationella ”medicoscape” som reproduktionsmedicinen är en del av. *Aditya Bharadwaj* bidrar med en problematiserande diskussion av surrogatmödraskap och stigma i Indien – en fråga som är synnerligen relevant i relation till pågående debatter om svensk lagstiftning.

Antropologerna *Marcia Inhorn* och *Bob Simpson* berör även frågan om religionens betydelse för lokala variationer av de reproduktiva teknologiernas globala form. Inhorn diskuterar konsekvenserna av förekommande skillnader i inställning till reproduktiva teknologier mellan shia- och sunnimuslimska grupperingar, bl.a. i form av hur olika tolkningar kommer till uttryck i olika *fatwas*. Med stöd i Deleuze och Guattaris teoribildning diskuterar Simpson hur Sri Lanka idag har blivit inkorporerat i det globala ”IVF-assemblaget”, och hur Budistiska idéer om *viññāna* (ankomsten av medvetande) i just denna lokala variation har genererat tolkningar av

antalet lyckade respektive misslyckade IVF-försök.

Sammantaget demonstrerar den här volymen vikten av att ta den mångfald av lokala variationer och de transnationella maktassymmetrier som ”IVF som global form” genererar i beaktande i analyser av reproduktiva teknologier. Denna insikt är inte minst central för aktuella svenska debatter om assisterad befruktning och den snabbt växande skara svenska fertilitetspatienter som reser utomlands för behandling med donerade könsceller eller surrogatmödraskap.

Jenny Gunnarsson Payne
docent,
Södertörns högskola

*

En fenomenologisk kulturanalys

Jonas Frykman, *Berörd. Plats, kropp och ting i fenomenologisk kulturanalys*. Stockholm: Carlsson Bokförlag, 2012.

När etnologin radikalt byter inriktning för över fyrtio år sedan, hämtas mycket inspiration från symbolisk interaktionism och kunskapssociologi, som i sin tur var färgad av influenser från fenomenologisk filosofi. Men trots att fenomenologiska anslag kan skönjas i undersökningar från denna tid, så utvecklades aldrig perspektivet i etnologisk forskningspraktik, utan fick

ge vika för andra teoretiska influenser. Särskilt sedan poststrukturalistiska teoribildningar under sent åttiotal började engagera etnologer, kom fenomenologiska synsätt att trängas undan.

Men som en följd av ett tilltagande intresse för plats, kropp och känslor inom kulturforskningen under det senaste dryga decenniet, har ett nytt intresse för fenomenologi väckts. Här har Jonas Frykman, professor emeritus i etnologi i Lund, numera verksam i Norge som professor II vid Agderforskning i Kristiansand, gjort viktiga insatser för att utveckla en fenomenologisk kulturanalys inom etnologin. Förutom egen fenomenologisk inspirerad forskning har antologin *Being There* (2003), som han var medredaktör för, haft stor betydelse i detta avseende. Denna ambition följer han upp i sin senaste och alldeles nya bok *Berörd. Plats, kropp och ting i fenomenologisk kulturanalys*.

Utifrån egen och andras forskning som inspirerats av fenomenologisk filosofi, ger

boken många exempel på hur fenomenologi kan bli redskap i en kulturforskning som tar sin utgångspunkt i människors vardagsvärld, dvs. i den värld i vilken människor lever sina dagliga liv, konkret och kroppsligen. Författaren rör sig över många ämnesområden, i olika kontexter och i olika tider, från händelser under balkankriget på 1990-talet till kroppsligt arbete i det förindustriella bondesamhället, men hela tiden utifrån människors sinnliga och kroppsliga relation till platser och ting.

Det som är slående när man läser boken, är att författaren, liksom andra forskare som återknyter till den fenomenologiska traditionen, inte gör det ytligt och i förbigående som tidigare. Istället vänder han sig till fenomenologiska klassiker för närläsning i det tydliga syftet att bygga broar mellan filosofi och empirisk forskning. I bokens diskussioner görs återkommande hänvisningar direkt till texter av fenomenologins största företrädare. Särskilt är existensfilosoferna Martin Heidegger och Maurice Merleau-Ponty viktiga inspirationskällor, genom att deras respektive fenomenologi så genomgående berör olika aspekter av den konkreta och kroppsliga mänskliga existensen i relation till omvärlden, till ting och andra människor. Dock inte som separata delar, utan kroppen ses som sammanflätad med tingen liksom med den om-

givande världen, vilket gör att världen i det dagliga görandet vanligen tas för given på ett självklart sätt. Stödd på de fenomenologiska källorna visar Frykman att detta för givet tagande, tack vare vanan, huvudsakligen sker oreflekterat eller prereflexivt. Det är ingenting som människor i allmänhet vare sig tänker på eller pratar om.

Denna insikt får implikationer för fältarbetet. Det oreflekterade är svårt att komma åt annat än genom forskaren själv, genom att, som Frykman säger, "vara där" och försätta sig i människors ställe, vara med i situationer där människor finns och verkar. En fenomenologisk undersökning fordrar därför att forskaren kroppsligen är närvarande på plats för att med alla sinnen följa vad människor gör och säger i konkreta och praktiska situationer i det dagliga livet när det pågår. Förhoppningsvis leder detta deltagande till en förståelse av intentionerna och handlingarna hos dem som man studerar.

Men trots att den egna kroppen och sinnena är redskap i denna forskning, så är forskaren beroende av orden. Förståelsen som fältarbetet ger upphov till måste skrivas för att finnas. Och skriva kan Jonas Frykman. I ett litterärt, målade och varierat språk, personligt och med sig själv närvarande i texten, skriver han oss i beröring med hur människor berörs av världen, konkret, sinnligt, genom

praxis, om än oreflekterat. Detta gör boken både angelägen och angelägen att läsa.

Håkan Berglund-Lake
fil.dr, universitetslektor
i etnologi
Umeå universitet

*

Sveriges unga akademiker formerar sig

Christer Nordlund (red.). *Vägar till vetenskapen. Sveriges unga akademi om att bli och vara forskare*. Stockholm: Santérus förlag, 2013.

När Kungl. Vetenskapsakademien efter utländska förebilder grundades 1739 var dess främsta uppgift att gagna vetenskaperna och stärka dess inflytande i samhället. Bland grundarna fanns några av samtidens mer bemärkta vetenskapsmän med namn som Märten Triewald och Carl Linnaeus; och Anders Celsius fanns bland de första invalda ledamöterna. Akademien fullgjorde sina ambitioner genom att bl.a. sprida kunskap om rön och problem inom aktuell forskning, utge egna Handlingar, delta i samhällsdebatten rörande utbildning och forskning och genom att initiera vetenskapliga projekt.

KVA har under snart 275 år fortsatt att vara en viktig främjare av vetenskap-

lig forskning. Ett sentida intressant initiativ från Vetenskapsakademien är att ställa sig bakom tillkomsten och grundandet av en akademi för unga forskare. Gunnar Öquist, tidigare ständigt sekreterare i KVA, ansåg att unga forskare behöver en röst för att kunna driva frågor som är viktiga för just denna grupp, samt ett nätverk där initiativ och idéer mellan olika ämnesdiscipliner kan mötas. Han tillsatte 2009 en arbetsgrupp bestående av en grupp unga forskare som med bistånd av ett akademiråd fick i uppgift att undersöka denna fråga.

Projektet föll väl ut och med trumpetfanfarer och en del pompa och ståt föddes så *Sveriges unga akademi* våren 2011. Detta är en satsning som kan komma att spela en viktig roll för Sveriges framtid som forskningsnation. Ett av syftena är att fungera som ett tvärvetenskapligt forum och en forskningspolitisk plattform för unga forskare i landet.

Tyngdpunkten ligger just på ordet ung (Linnaeus var för övrigt också inte mer än trettiofem år ung när han medverkade till grundandet av KVA); och ett av villkoren för inval är att ha disputerat under en tioårsperiod före ev. inval. Målet är att *Sveriges unga akademi* skall bestå av cirka fyrtio ledamöter, som ersätts vart femte år, och därför väljs nya ledamöter in varje år. De forskare som uppfyller de uppställda kraven för inval och känner sig "kallade" kan inkomma med en ansökan. För att komma

ifråga bör den sökande i nationell eller internationell konkurrens ha erhållit priser eller prestigefulla anslag för sin forskning; helt enkelt stå för vetenskaplig excellens (om uttrycket tilläts), och att vara framstående inom det egna vetenskapsområdet. Det gäller också att kunna argumentera väl varför man vill bli ledamot i akademien.

I boken *Vägar till vetenskapen: Sveriges unga akademi om att bli och vara forskare*, redigerad av idéhistorikern Christer Nordlund, medverkar de tjugo först invalda ledamöterna med välskrivna artiklar som visar att vägen till att bli forskare inte så sällan kan vara både slingrig och brokig. Det är personligt hållna texter och man behöver faktiskt inte vara särskilt ung för att entusiasmeras och ryckas med. Det är en bok som bör stickas i handen på alla forskare in spe!

Roger Jacobsson, docent
Kulturella Perspektivs
chefredaktör